

Språknämndernas rådgivning — en nordisk undersökning

Problem som gäller översättning från finska till svenska dominerar klart bland de telefonfrågor som ställs till Svenska språkbyrån — de svarar för hela 56 % av alla de ställda frågorna. För de andra språknämnderna i Norden ligger översättningsfrågorna på mellan 2 och 6 %, om man inte inräknar översättning från och till nynorska i Norsk språkråds rådgivning (16 %).

Bl.a. detta framgår av en undersökning som språknämnderna i Danmark, Norge, Sverige och Finland genomförde i vintras och som preliminärt presenterades i Språkbruk för ett år sedan. Syftet med undersökningen var att ta reda på hur nämndernas telefontjänst utnyttjas i praktiken. Vilka är det som ställer frågor och var arbetar de? För vilka ändamål behövs upplysningarna och rekommendationerna? Vilka slags frågor ställs till de olika nämnderna och vilken genomslagskraft har de rekommendationer som ges?

Undersökningen omfattade 500 frågor till varje nämnd. Antalet var tillräckligt för att visa de stora linjerna och de viktigaste skillnaderna mellan nämnderna, men uppenbarligen för litet för att man skall kunna dra några säkra slutsatser om mindre detaljer och små sifferdifferenser.

Resultaten av undersökningen har givetvis sitt nationella intresse, men mest intressanta blir de i ett nordiskt perspektiv. Det visar sig att likheterna mellan nämnderna är påfallande, även om varje nämnd profilerar sig i vissa avseenden. När det gäller de allmänna uppgifterna om frågeställarna kan man t.ex. konstatera att den danska nämnden har det lägsta antalet frågor per frågeställare (1,2), den norska har den högsta procenten män (53,5 %), den svenska har flest frågeställare över 50 år (34 %) och den finlandssvenska har det största antalet frågor per frågeställare (1,9), och den högsta procenten kvinnor (71 %).

En fråga om frågeställarnas modersmål togs med främst på initiativ av Svenska språkbyrån i Finland. Det visade sig också att inemot 30 % av dem som ringde till den finlandssvenska telefonrådgivningen hade finska som modersmål, och hela 20 % av samtalen fördes på finska. Av den svenska nämndens frågeställare hade 7,5 % ett annat modersmål än svenska, medan siffran var praktiskt taget försumbar för de andra nämnderna. Resultaten visar klart att Svenska språkbyråns rådgivning inte begränsar sig till att vara en intern finlandssvensk angelägenhet.

Kön och ålder

I alla nämnder utom den norska var kvinnorna i klar majoritet bland frågeställarna (58—71 %). Likaså var gruppen frågeställare födda mellan 1935 och 1949 störst i alla nämnder utom den norska (39—43 %), medan den största gruppen i Norge var de som var födda 1950—1965 (37 %). Kanske är det förhållandet mellan bokmål och nynorska som gör att yngre män är mer engagerade i språkfrågor i Norge än i det övriga Norden?

Yrke och arbetsplats

De två överlägset största yrkesgrupperna bland frågeställarna var i alla nämnder utom den finlandssvenska dels chefer, handläggare o.dyl. (där Norge svarade för den

högsta siffran, 37 %), dels sekreterare och kontorister (där Danmark hade den högsta siffran, 49 %). För Svenska språkbyråns vidkommande fanns det, naturligt nog, en tredje jämbördig grupp, nämligen översättare (24 %). Mindre väntat var det kanske att siffran för författare, förlagsredaktörer, journalister och informatörer var lägst för den finlandssvenska nämndens vidkommande, bara ca 5 %, mot 6 % i Danmark, 14 % i Norge, hela 17 % i Sverige och 11 % för Finska språkbyrån. Är den låga siffran ett tecken på att journalister och författare i Svenskfinland inte har förtroende för språkvården eller är ointresserade av språkfrågor?

Frageställarnas arbetsplatser återspeglade i många avseenden deras yrken. De största grupperna var offentlig förvaltning och privata företag, utom i Sverige och Norge där massmedierna svarade för en större andel än företagen.

En siffra som visar att en stor del av dem som ställer frågor till Svenska språkbyrån är "stamkunder" var att bara 16 % av frågeställarna var förstagångsfrågare. För de andra nämnderna låg siffran mellan 23 % (Finska språkbyrån) och 37 % (Norsk språkråd).

Frågorna

Över 80 % av frågorna till varje nämnd var ställda i arbetet. Den högsta procenten privata frågor hade Svenska språknämnden (19 %), medan siffran var ca 10 % för Svenska språkbyrån i Finland. Om man jämför med t.ex. tidningarnas språkspalter eller samtalen till Språkväktarna i radion för ett antal år sedan så är det alltså relativt ovanligt att folk ringer till språknämndernas telefonrådgivning i privat intresse. Arbetsplatsens centrala betydelse understryks ytterligare av att det över lag var via arbetsplatsen som de flesta frågeställarna hade fått reda på att man kunde ringa till rådgivningen.

När det gäller syftet med frågorna (texttyp o.dyl.) kan nämnas att Svenska språkbyrån hade den högsta siffran för författningar (lagar och förordningar), nämligen

ca 5 % (mot ca 1—1,5 % för de andra nämnderna). Detta kan säkert ses som ett tecken på det traditionellt goda samarbetet mellan språkvården och lagöversättarna/laggranskarna i Finland.

Typerna av frågor till de olika nämnderna varierade en hel del. Den största kategorin för alla nämnder utom den finlandssvenska var skrivsätt (ortografi, teckenbruk, avstavning, förkortningar o.dyl.). Hela 41 % av frågorna till Dansk Sprognævn och 37 % av frågorna till Finska språkbyrån gällde skrivsätt, medan motsvarande siffra för nämnderna i Norge och Sverige var 20—25 % och för Svenska språkbyrån bara 8 %. Därefter följde kategorin syntax med 13—20 % av frågorna till alla nämnder utom den finlandssvenska.

För Svenska språkbyråns vidkommande var mönstret helt avvikande, eftersom hela 56 % av frågorna registrerades som översättningsproblem. Framför allt gällde frågorna översättning av enskilda ord och uttryck, men i många fall också längre formuleringar. Det är visserligen sannolikt att siffran är något för hög: de frågande har ibland en tendens att presentera sitt problem utgående från ett finskt uttryck också i sådana fall där frågan inte egentligen gäller översättning utan t.ex. ordform. I varje fall är det helt klart att översättningsproblematiken är allt överskuggande när det gäller Svenska språkbyråns rådgivning — något som vi får lov att finna oss i, även om det ofta är betydligt svårare att få fram ett svar på en översättningsfråga än på en fråga om t.ex. skrivsätt.

Svarens acceptans

Språknämndernas svar på de ställda frågorna har inte ännu bearbetats. Däremot tillfrågades frågeställarna om de ansåg sig ha fått någon vägledning av svaret och om de accepterade den givna rekommendationen (i den mån svaret hade formen av en rekommendation). Det visade sig att acceptansen genomgående var näst intill total.